

Механізм фінансування фундаментальних досліджень у системі Національної академії медичних наук України

У статті проведено аналіз обсягів фінансування фундаментальних наукових досліджень у системі НАМН України, досліджено сучасний механізм фінансування фундаментальних наукових досліджень в галузі медицини.

Ключові слова: механізм фінансування, фінансове забезпечення, медична наука, наукові дослідження.

В статье проведен анализ объемов финансирования фундаментальных научных исследований в системе НАМН Украины, исследован современный механизм финансирования фундаментальных научных исследований в области медицины.

Ключевые слова: механизм финансирования, финансовое обеспечение, наука, медицина, научные исследования.

The article analyzes the financing for basic research in the system of NAMS of Ukraine, studied modern funding mechanism for basic scientific research in the field of medicine.

Keywords: financial mechanism, financial provision, medical science and research.

Постановка проблеми. Для забезпечення конкурентоспроможності кожної країни в сучасному глобалізованому світі, її інноваційного розвитку важливе значення має проведення фундаментальних досліджень, які виступають базовою ланкою активізації прикладних і науково-технічних розробок, спрямованих на створення високотехнологічної науково-технічної продукції. Сучасні наукові знання є об'єктивним результатом фундаментальних досліджень. Це базис для зростання добробуту суспільства.

Одним з основних важелів здійснення державної політики у сфері наукової та науково-технічної діяльності є бюджетне фінансування.

Світова економічна криза не знизила державного пріоритету підтримки фундаментальних досліджень у більшості країн світу. Більш того, антикризові програми в США і країнах ЄС передбачають збільшення підтримки фундамен-

тальних досліджень, підвищення уваги до фундаментальної науки як основного елемента формування і реалізації довгострокових цілей національного розвитку [9, с. 44].

В Україні зменшується наукоємність ВВП, яка у 2012 році становила 0,73%. Видатки державного бюджету на науково-технічну сферу скорочуються і у 2012 році становили 0,29% ВВП, тоді як у найбільш кризовий 2009 рік цей показник дорівнював 0,45% ВВП [8].

На недостатність фінансування наукової сфери звертають увагу багато фахівців. Однак, оскільки можливості державного бюджету щодо збільшення обсягу фінансування наукової діяльності обмежені, заслуговує на увагу підвищення ефективності механізму фінансування наукових досліджень, в тому числі в медичній галузі.

Аналіз досліджень та публікацій з проблеми. Проблемам фінансування наукових досліджень в Україні, його основних джерел і форм присвячені праці як вітчизняних, так і зарубіжних вчених. Питання фінансового забезпечення науки в Україні в контексті інноваційного розвитку досліджували Т. Боголіб, В. Геєць, О. Григор, С. Даниленко, І. Дашковська, В. Меньяйло, І. Панченко, І. Яцишина. Аналіз макроекономічного механізму фінансування науки в Україні здійснила Ю. Жукова. Водночас недостатньо дослідженими залишаються питання фінансування фундаментальних досліджень в медичній галузі, а також механізм їх фінансування.

Метою статті є дослідження механізму фінансування академічних фундаментальних наукових досліджень в медичній галузі.

Виклад основного матеріалу. Згідно зі статтею 31 Закону України від 13.12.91 №1977–XII «Про наукову і науково-технічну діяльність» держава забезпечує фінансування та матеріальне забезпечення фундаментальних досліджень, а також підтримку пріоритетних напрямів розвитку науки і техніки, державних цільових наукових і науково-технічних програм та концентрацію ресурсів для їх реалізації.

Фінансування фундаментальних досліджень НАМН України за рахунок коштів загального фонду державного бюджету в 2010–2013 роках

Рік	Видатки загального фонду держбюджету	Затверджено зі змінами, тис. грн.	Кількість тем
2010	Поточні	66 573,8	164
2011	Поточні	70 660,3	171
2012	Поточні	81 241,6	165
2013	Поточні	78 482,9	165

ЕКОНОМІЧНІ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ГАЛУЗЕЙ ТА ВИДІВ ЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Фінансування фундаментальних наукових досліджень в системі Національної академії медичних наук України (далі НАМН України) здійснюється за рахунок коштів загального фонду державного бюджету.

Як видно з даних таблиці, протягом 2010–2012 років поступово збільшувалися видатки на проведення фундаментальних досліджень – з 66 573,8 до 81 241,6 тис. грн. (або на 22,0%). Однак у 2013 році фінансування скоротилося на 2758,7 тис. грн., або на 3,4%. При цьому кількість тем залишилася майже незмінною.

У структурі видатків на проведення фундаментальних досліджень 97% становлять витрати на оплату праці, які однак щороку забезпечуються на рівні 60% від потреб підвідомчих установ.

Також слід відзначити, що капітальні видатки на оновлення матеріально-технічної бази наукових установ для проведення фундаментальних досліджень не виділяються. Відсутність капітальних видатків на придбання обладнання призводить фактично до руйнації матеріально-технічної бази наукових установ. Обладнання, яке використовується для проведення наукових досліджень, морально застаріле, в багатьох випадках непридатне та не підлягає ремонту, що значно зменшує ефективність проведення наукових розробок та досягнення більш сучасних і точних результатів досліджень. Забезпеченість науковців комп'ютерною технікою залишається низькою. Рівень зносу основних фондів та обладнання складає 60,3%.

Таким чином недостатніми є матеріальні стимули та матеріально-технічне забезпечення для розвитку медичної науки України.

Механізм фінансування фундаментальних досліджень в Україні регулюється Законом України «Про наукову і науково-технічну діяльність», Бюджетним кодексом, постановами Кабінету Міністрів України №304 від 01.03.99, №1084 від 25.08.2004, №1182 від 28.10.2009 та постановою Президії НАН України від 30.05.2012 №120. Зокрема, статтю 15 Закону України «Про наукову і науково-технічну діяльність» передбачено, що здійснення фундаментальних досліджень в наукових установах та організаціях незалежно від форм власності координує Національна академія наук України (далі НАН України). З цією метою НАН України створена Експертна рада з питань оцінювання тем фундаментальних науково-дослідних робіт (далі – Експертна рада) як міжвідомчий орган з питань проведення експертизи тем фундаментальних науково-дослідних робіт, фінансування яких передбачається за рахунок коштів державного бюджету. Згідно з постановою Кабінету Міністрів України від 28.10.2009 №1182 Експертна рада забезпечує:

- координацію здійснення фундаментальних наукових досліджень у наукових установах та організаціях;
- встановлення відповідності тем фундаментальних науково-дослідних робіт, фінансування яких передбачається здійснювати за рахунок коштів державного бюджету, сучасному

рівню наукових знань, тенденціям науково-технічного прогресу, можливості створення наукового підґрунтя для розвитку прикладних наукових досліджень, орієнтованих на забезпечення технологічного розвитку національної економіки;

- підготовку і подання головним розпорядникам бюджетних коштів, Міністерству фінансів та Міністерству економіки, висновків щодо доцільності фінансування фундаментальних науково-дослідних робіт за рахунок коштів державного бюджету.

Постановою Кабінету Міністрів України від 28.10.2009 №1182 головних розпорядників бюджетних коштів зобов'язано:

- подавати Експертній раді для проведення експертизи переліки тем фундаментальних науково-дослідних робіт, які передбачається фінансувати в наступному році за рахунок коштів державного бюджету, за встановленою НАН України формою;
- формувати пропозиції до проекту Державного бюджету України на відповідний рік щодо забезпечення фінансування фундаментальних науково-дослідних робіт за рахунок коштів державного бюджету за наявності висновку Експертної ради.

Статтю 34 Закону України «Про наукову і науково-технічну діяльність» визначено, що бюджетне фінансування фундаментальних наукових досліджень здійснюється у вигляді базового фінансування.

Постановою Кабінету Міністрів України від 01.03.99 №304 затверджено положення «Про порядок визначення обсягів базового фінансування фундаментальних наукових досліджень за рахунок коштів державного бюджету».

Пунктом 3 зазначеної постанови передбачено, що МОН за участю НАН України та національних галузевих академій наук розглядає матеріали, узагальнює їх і разом із Мінекономрозвитку готує та подає Мінфіну в установленому порядку пропозиції щодо включення до проекту державного бюджету України на наступний рік обсягів базового фінансування фундаментальних наукових досліджень в розрізі головних розпорядників бюджетних коштів.

Однак обсяги базового фінансування фундаментальних наукових досліджень у розрізі головних розпорядників в Україні не затверджувалися. Щороку відповідними постановами Кабінету Міністрів України затверджуються лише обсяги державного замовлення на закупівлю товарів, виконання робіт, надання послуг для державних потреб. Зокрема, для НАМН України це обсяги фінансування наукових досліджень (як фундаментальних так і прикладних) у межах прийнятих державних цільових програм на відповідний рік.

Таким чином, базове фінансування фундаментальних наукових досліджень згідно зі статтю 34 Закону України «Про наукову і науково-технічну діяльність» не здійснюється. Фактично відбувається програмно-цільове фінансування фундаментальних наукових досліджень.

Механізм формування головними розпорядниками бюджетних коштів (далі – замовники) тематики фундаментальних наукових досліджень у межах визначеного замов-

никам для цього обсягу видатків державного бюджету та їх проведення на засадах державного замовлення (далі – замовлення) затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 25.08.2004 №1084.

Пунктом 10 цього порядку передбачено, що замовники щороку готують пропозиції до проекту державного бюджету на наступний рік стосовно обсягів фінансування замовлення (за погодженням з Мінекономрозвитку) та тематики, погодженої з МОН, та подають їх Мінфіну.

Слід зазначити, що згідно з Бюджетним кодексом пропозиції головних розпорядників бюджетних коштів до проекту державного бюджету розробляються на основі граничних показників обсягів видатків державного бюджету на наступний рік, які надаються Міністерством фінансів України головним розпорядникам, як правило, у липні місяці поточного року. При цьому граничні обсяги видатків для НАМН України розраховуються на основі штатної чисельності працівників наукових установ, які відносяться до сфери управління НАМН України, та не враховують ні кількість фундаментальних тем, ні їх вартість. Більше того, щорічно потреба в коштах на проведення наукових досліджень задовольняється приблизно на 60%.

НАМН України подає на погодження тематику фундаментальних робіт у червні поточного року, НАН України її погоджує лише у листопаді–грудні. Однак пунктом 2.3. Порядку експертизи та погодження НАН України тематичних планів фундаментальних науково–дослідних робіт, які передбачаються фінансувати за рахунок коштів державного бюджету

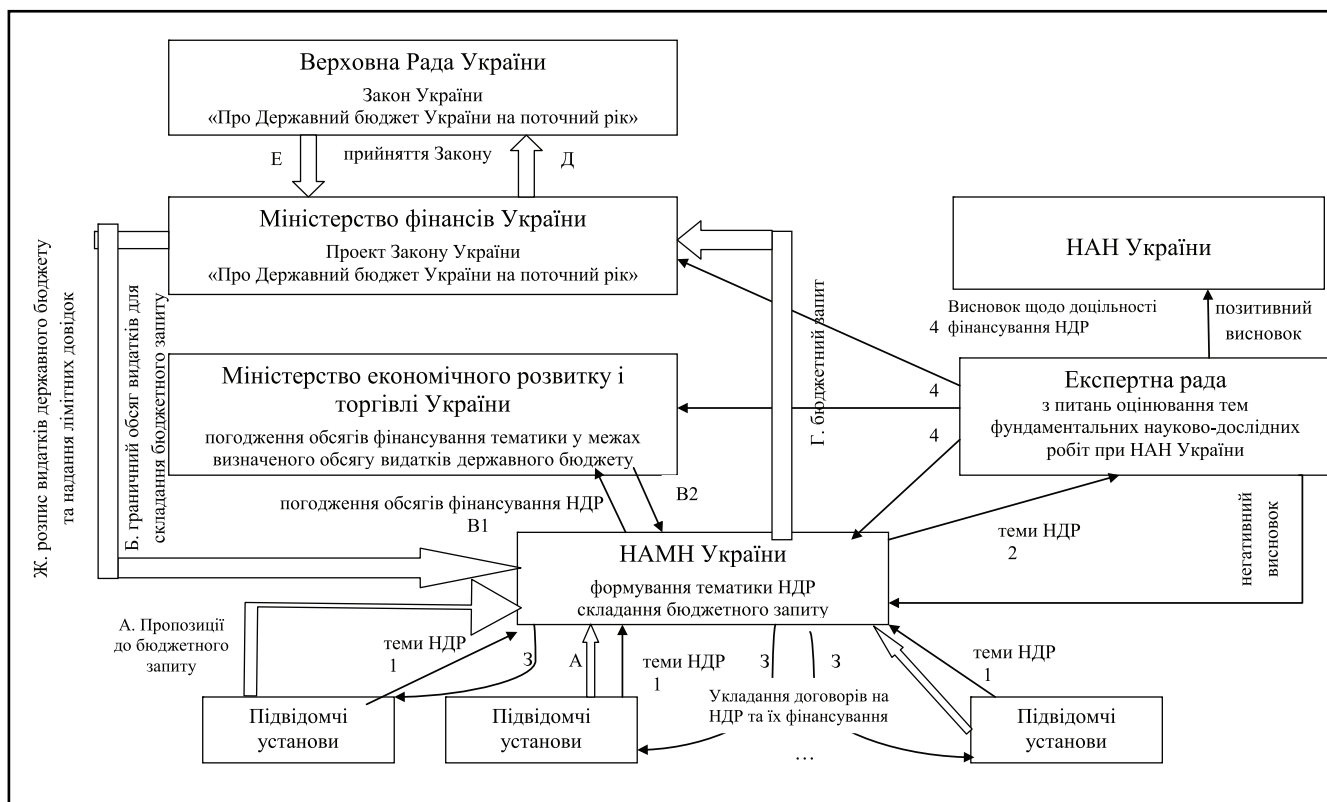
України, передбачено, що термін погодження тематичних планів, до яких включено роботи, що мають відповідні висновки Експертної ради, не повинен перевищувати 7 календарних днів. У випадках, коли погодження потребує оцінки Експертною Радою робіт, включених до тематичних планів, його термін становить 21 календарний день.

Фактично НАМН України погоджує обсяги фінансування замовлення на наступний рік з Мінекономрозвитку відповідно до граничних обсягів видатків, доведених Міністерством фінансів України при складанні бюджетного запиту, до затвердження тематики фундаментальних робіт. Більше того, погодження тематичних планів відбувається після затвердження проекту державного бюджету України на наступний рік Кабінетом Міністрів України.

Таким чином відбувається часовий розрив між розробкою бюджетного запиту за відповідною бюджетною програмою, затвердженням проекту державного бюджету та погодженням тематики фундаментальних робіт, незважаючи на те, що законодавчо ці терміни пов'язані.

Крім того, оскільки потреби наукових установ НАМН України на проведення наукових досліджень, у тому числі і фундаментальних, задовольняються не в повному обсязі, проведення фундаментальних досліджень або «розтягується» в часі, або відбувається суттєве зниження якості цих досліджень.

Структурно–логічна схема механізму фінансування фундаментальних досліджень НАМН України представлена на рисунку.

Структурно–логічна схема механізму фінансування фундаментальних досліджень НАМН України
Розроблено автором.

Висновки

З метою вдосконалення механізму фінансування фундаментальних наукових досліджень та підвищення ефективності використання бюджетних коштів необхідно:

- відновити щорічне затвердження обсягів базового фінансування фундаментальних наукових досліджень;
- НАН України щороку до кінця липня поточного року забезпечити погодження тематичних планів фундаментальних науково-дослідних робіт на наступний бюджетний рік головним розпорядникам, які передбачається фінансувати за рахунок коштів Державного бюджету України;
- Міністерству фінансів України при розробці проекту закону України «Про Державний бюджет України» щороку забезпечувати відповідність обсягів фінансування фундаментальних досліджень затвердженій тематиці робіт.

Список використаних джерел

1. Про наукову і науково-технічну діяльність: Закон України 13.12.91 №1977-XII: [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>
2. Бюджетний кодекс України: Закон України 08.07.2010 №2456-VI: [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>
3. Положення про порядок визначення обсягів базового фінансування фундаментальних наукових досліджень за рахунок коштів державного бюджету: Постанова Кабінету Міністрів України 01.03.99 №304: [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>
4. Порядок формування і виконання замовлення на проведення фундаментальних наукових досліджень, прикладних наукових досліджень та виконання науково-технічних (експериментальних) робіт за рахунок коштів державного бюджету: Постанова Кабінету Міністрів України 25.08.2004 р. №1084: [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>

5. Питання підвищення ефективності координації здійснення фундаментальних наукових досліджень: Постанова Кабінету Міністрів України 28.10.2009 №1182: [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>

6. Постанова Президії НАН України від 30.05.2012 №120 «Про організацію експертизи та погодження тематичних планів»: [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: http://www1.nas.gov.ua/infrastructures/Legaltexts/nas/2012/regulations/OpenDocs/120530_120_%D0%9F%D0%BE%D1%80%D1%8F%D0%B4%D0%BE%D0%BA.pdf

7. Результативність фундаментальних досліджень, здійснених за рахунок коштів державного бюджету: [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: http://www.uinpei.kiev.ua/viewpage.php?page_id=281

8. Рекомендації слухань у Комітеті Верховної Ради України з питань науки і освіти на тему: «Про стан та законодавче забезпечення фінансування наукової і науково-технічної діяльності» (13 березня 2013 року).

9. Стан розвитку науки і техніки, результати наукової, науково-технічної, інноваційної діяльності, трансферу технологій за 2012 рік. Аналітична довідка // Державне агентство з питань науки, інновацій та інформатизації України, Український інститут науково-технічної і економічної інформації: [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: http://www.dkni.gov.ua/?q=system/files/sites/default/files/images/_08%2007%202013.pdf

10. Жукова Ю.М. Макроекономічний механізм фінансування науки в Україні. Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук: [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: http://librar.org.ua/sections_load.php?s=business_economic_science&id=2314&start=1

11. Черваньов Д.М. Фундаментальні дослідження – місія класичних університетів: [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: http://papers.univ.kiev.ua/ekonomika/articles/The_fundamental_research_mission_of_classical_universities_14783.pdf

Ю.О. РУСІНА,
к.е.н., Київський національний університет технологій та дизайну

Комерційна таємниця та основні заходи щодо її захисту на підприємстві

У статті запропоновано розглянути погляди науковців щодо такого поняття, як комерційна таємниця підприємства. Представлено різні визначення цієї дефініції. Проаналізовані характерні ознаки відомостей, що відносяться до категорії «комерційна таємниця». Виявлено основні заходи захисту комерційної таємниці на підприємстві та надана їх детальна класифікація. Сучасні підходи до захисту інформації на підприємстві вимагають постійного моніторингу та контролю, а також розбудови комплексу правових, організаційних та технічних заходів із забезпечення безпеки комерційної таємниці.

Ключові слова: комерційна таємниця, заходи щодо забезпечення захисту комерційної таємниці на підприємстві.

В статье предложено рассмотреть мнения ученых относительно такого понятия, как коммерческая тайна предприятия. Представлены разные определения данной дефиниции. Проанализированы характерные признаки информации, которая относится к категории «коммерческая тайна». Выявлены основные мероприятия по защите коммерческой тайны на предприятии и представлена их детальная классификация. Современные подходы к защите информации на предприятии требуют постоянного мониторинга и контроля, а также создания комплекса правовых, организационных и технических мероприятий по обеспечению безопасности коммерческой тайны.